

De respektables blinde øje

Bredsdorff, Nils

Published in:
Morgenavisen Jyllands-Posten

Publication date:
2008

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Bredsdorff, N. (2008). De respektables blinde øje. *Morgenavisen Jyllands-Posten*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kronik bragt i Jyllandsposten d. 18.04.06

De respektables blinde øje

Mange debatdeltagere - men især jurister - hævder at striden om Muhammed-tegningerne ikke er en sag om ytringsfrihed. Men de sætter kikkerten for det blinde øje. De pæne mennesker nægter at se det uvejr af religiøs tabuisering og kontante forsøg på indskrænkning af debatten om det religiøses placering i det offentlige rum, der truer lige forude.

Nils Bredsdorff

I den store debat om rammerne for det politiske demokrati har en særlig gruppe af hæderkronede jurister skilt sig ud (Henrik Zahle, Henning Koch, Claus Hagen Jensen, Jørgen Dahlberg Larsen for nu kun at nævne nogle af professorerne). Med stor autoritet hævder de, at denne sag - som nogen ser som et forsøg på at begrænse retten til provokation og latterliggørelse som middel i en politisk kamp - faktisk slet ikke drejer sig om ytringsfrihed. I stedet hævder juristerne, at karikatur sagen ikke er et spørgsmål om jura men udelukkende om god opdragelse. Bag de forskellige formuleringer ligger dette udsagn: VI eller MAN må tage hensyn og VI skal vise os ansvarlige, VI kan ikke nøjes med at holde os inden for lovens grænser, VI må også vise omhu med vores ytringer. Høflig og rettidig omhu.

Men hvem er dette VI?

Problemet i juristernes argumentation – og med dem mange i den politiske og kulturelle elite - er, at der er tale om et ideal om den dannede og strategisk tænkende politiske borger. Et efterstræbelsesværdigt republikansk ideal. Men de virkelige politiske borgere er delt på kryds og tværs i moralske, sociale og politiske grupperinger og tænker i nære interessebetonede baner. Disse grupperinger har forskellige holdninger, rets- og politikopfattelser og etiske fordringer og derfor forskellige opfattelser af, hvem VI er, hvad HENSYN og OMHU er, og hvad ANSVARLIGHED er.

Uden den daglige hensyntagen, social og sproglige omhu og selvdisciplinering ville ethvert samfund bryde sammen. Jeg tror, at Flemming Rose og Søren Krarup efter lidt betænkningstid ville være enige i sådanne sociologiske selvindlysende konstateringer. Nære sociale relationer kan ikke fungere, hvis der hele tiden skabes uenighed og konflikt om simple ting som indkøb, aftaler om rengøring, færdselsregler for familien, social hjælpsomhed, hvem din næste er.

Men så snart de nære relationers nødvendige hensyntagen bliver til lidt fjernere og lidt større relationer, starter uenighederne. Derfor er ytringsfriheden nødt til at være generel og meget åben og uden skjulte eller underforståede anmærkninger om, at vi respekterer hverandre. Det er netop en meget centrale del af den politiske kamp at bestemme ordenes indhold og flytte deres grænser – hensyn og ansvarlighed over for indvandrerne er et eksempel på ord, der ikke er enighed om. Derfor er vi lige vidt, når det siges, at ytringsfrihedens formelle retlige ramme skal underbygges med ansvarsfølelse og hensyntagen, for det er vi jo netop ikke enige om, jf DFs stigende opbakning under karikaturkrisen. Det ville være korrekt at hævde, som juristerne gør det, at sagen drejer sig om høflighed og hensyntagen, hvis der var enighed om, hvad de begreber er. Nu bruges kravet om respektfuld omgang med andre til at tryne formodentlig en tredjedel af befolkningen til tavshed. Medborgerskab er ikke noget der kan dikteres, det er noget der udvikler sig i en langstrakt kamp om ord og holdninger. Med kravet om respekt søger de pæne jurister at hæve deres standpunkt op over striden som særligt rigtigt. Det er et billigt trick.

Der kan ikke laves nogen generelt gældende, formelle regler om uspecifik hensyntagen og respektfuld tale, som ikke er en indskrænkning af ytringsfriheden. Der er sat nogle grænser i straffeloven

og af domspraksis, først og fremmest ved opfordringer til vold og had, resten er et spørgsmål om politisk kultur. Det er et spørgsmål om civilisation, og der er langt igen, før der er enighed om hvordan det ideal skal tolkes. Der er derimod nogle områder som er hidtil har været unddraget striden. Den demokratiske samfundsorden bygger på anerkendelse af og forsvar for individets rettigheder. Jeg anerkender Abu Laban og Flemming Roses borgerrettigheder, men jeg respekterer dem ikke og skal kun vise dem de hensyn som er foreskrevet af loven.

Alle undersøgelser viser, at der er dybe splittelser i befolkningen i spørgsmålet om forholdet til indvandrere og forholdet til religiøse spørgsmål. Spørgsmål om integration, diskrimination og ligestilling og religiøse gruppers rettigheder kan ikke i en sådan situation gøres fredelig og dannet ved at påbyde hjertets dannelse og respektfuld tale til de som føler sig forulempet, presset eller undertrykt af et virkeligt eller indbildt flertal af de korrekte og pæne meninger.

For nylig blev det meddelt at det kristne højre i USA er ved at sætte sig på naturfagsundervisningen i grundskolen. Overalt træder religiøse organisationer frem fra skyggerne. Det gør Jyllandspostens provokation politisk relevant og rettidig – om end sikkert på en bredere facon end Rose havde regnet med. Det står næppe til diskussion, at forhånelser og latterliggørelse har været del af kampen mod de religiøse institutioner i Europas historie. Fri abort, mere ligestilling mellem kønnene, mere frihed for seksuelle minoriteter, fjernelse af religiøs censur, frihedsrettighederne sat i højsædet (i Europa), ytringsfrihedens overhånd over religionsfriheden er ikke endegyldige sejre. Der er stadig kamp om, hvad politisk civilisation er.

Ytringsfriheden er ikke noget man har og som jurister sikrer – det er noget man tar med ansvar alene overfor domstolene. Pavestaten opruster, vores store naboland Polen er i gang med en heftig 'normaliseringsproces' tilbage til moderkirken, jesuitiske Opus Dei er trådt frem med kritik af den kommende da Vinci film, fordi bogen har 'såret millioner kristne'. Den politiske islamisme og nykristne sekter er i vækst. Selv den mest hensynsfulde kritik af eksisterende normer og tanker, vil af nogen blive opfattet som forulempende og forhånende. Derfor kan der ikke være nogen respektfuld ytringsfrihed uden, at det indebærer forbud for nogen mindretal, der tænker ansvarfulde tanker, som flertallet opfatter som forhånende.

Hvis man f.eks. har den holdning, at enhver form for religiøst hokus pokus skal forhindres i at opnå politisk indflydelse, er det relevant at afprøve de aktuelle rammer for, hvad der må siges politisk, satirisk eller videnskabeligt om religiøse emner. Det er klart, at man som politisk borger er forpligtet på at tænke sig om, men vurderingskriterierne er forskellige, og ud fra dette ikke-religiøse standpunkt kan der ikke være noget krav om en ansvarlighed eller en respekt, der tilsiger at underkaste sig regler om at visse områder er unddraget kritik og modstand – også i form af latterliggørelse og forhånelser.

Selvpålagt kritikløshed, andagtsfuld tavshed eller indholdsløs respektfuldhed over for fænomener, man som borger er kritisk overfor, er starten på samfundsmæssige eksplosioner og opgør. Den engelsk amerikanske retsfilosof Ronald Dworkin har formuleret det næsten som et paradoks: Hvis man vil gennemføre love der ligestiller mindretal (etniske eller religiøse) på arbejdsmarkedet eller i det offentlige, må man sikre en ytringsfrihed, der giver modstanderne af en ligestilling eller særstilling, ret til at kritisere lovene på alle måder inklusive latterliggørelse og fornærmelse. Ellers kan et eventuelt flertal ikke gennemføre ligestillingslove legitimt og demokratisk. Hvis flertallet på forhånd har censureret modstandernes modstand – bortset fra straffelovens forbud mod vold og forfølgelse – så er demokratiets væsen krænket. Retten til forhånelser, latterliggørelse og satire er forudsætningen for at et mindretal vil acceptere flertallets afgørelser om at beskytte andre mindretal.

Men det pæne flertal – dem der taler om almen og genstandsløs respektfuldhed og ansvarlighed – går tydeligvis efter at det religiøse skal have mere plads, dvs. hensyntagen. Man skal ikke kende meget til de religiøse bevægelers aktuelle vækst og ihærdighed i Europa for at kunne se, at en fredhelligelse af det religiøse langsomt men sikkert vil indskrænke ytringsfriheden. Først gennem et overordnet 'FN-kompromis' om sikring af de religiøse symboler med kritik og latterliggørelse, så gennem en ændring af domspraksis eller gennem diverse politiske regler og traktater med religiøse stater og organisationer og nyformuleringer af forskellige blasfemilove, hvis effekt vil være, at ytringsfriheden bliver bombet tilbage til den gang, Voltaire formulerede sit slagord *Ecrasez L'infame*, knus den nederdrægtige, som var vendt mod den katolske kirke.

Det er mig en gåde, hvordan nogen, der er gamle nok til at have oplevet, hvordan politiske islami-ster over hele verden løb totalt grassat mod Salman Rushdies bog *De sataniske vers* i 1989, og nu har genoplevet det religiøse amokløb i ugevis, kan kræve respektfuld og høflig kritik af religiøse tabuer, ja helst ansvarsfuld tavshed. Anerkendelse og beskyttelse af de troende rettigheder ja, men fastholdelse af retten til respektløs kritik og satire. Det har taget os 250 år at få den.

Det er nok kun jurister der kan nægte at se de konturer af ændring af de formelle rammer for ytringsfriheden, som er i høj kurs i både Pavestaten, FN-systemet og i de islamiske lande. Kort sagt: Ytringsfriheden er under pres fra religionsfriheden. Hidtil har ytringsfriheden haft højeste prioritet i afvejningen mellem de modstående retskrav – krav om selvcensur eller hensynsfuld eller endog respektfuld tavshed over for profeten Muhammed og andre religiøse symboler kan blive første skridt på vejen til at tippe den balance som er opnået gennem 50 års europæisk retspolitisk kulturkamp. I første omgang vil Rose og Krarup blive ramt af ytringsbegrænsningen og de herskende religiøse autoriteters beslaglæggelse af det offentlige rum, dernæst vil jeg og Abu Laban blive ramt af tavsheden og til sidst såmænd også juristerne.